

ПРАКТИЧНАТА РАБОТА КАКО СОСТАВЕН ДЕЛ ОД ОБРАЗОВНИОТ ПРОЦЕС НА СТУДЕНТИТЕ ОД ФАКУЛТЕТОТ ЗА ТУРИЗАМ И БИЗНИС ЛОГИСТИКА

Нако ТАШКОВ¹, Никола ДИМИТРОВ², Дејан МЕТОДИЈЕСКИ³, Јулија НАКОВСКА⁴

Апстракт

Предмет на овој труд е практичната работа на студентите од Факултетот за туризам и бизнис логистика, кон која оваа институција има направено сериозен пристап. Во трудот се дадени дефиниции за практичната работа и објаснета е потребата од практичната работа во понатамошното персонално и професионално развивање и обучување на студентите. Табеларно се претставени бројот на студенти, дисперзираните градови и термините во кои се реализира практична настава во земјата и надвор од Република Македонија, како Германија, Шпанија и Грција. Трудот завршува со заклучни согледувања за перспективите на практичната работа која придонесува во подобрување на квалитетот на кадрите кои се еден од најважните фактори за развојот на угостителството и туризмот.

Клучни зборови: туризам, практична работа, високо образование, Факултет за туризам и бизнис логистика

ВОВЕД

Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип (УГД) е државен универзитет, рангиран на второто место на листата на државни универзитети во Република Македонија⁵. Како млада и енергична високообразовна институција која постои 6 години, постојано ги следи интересите на младата популација, како и најновите светски економски, индустриски и технолошки трендови креира извонредни можности за високо образование. УГД интегрира 13 факултети, организирани во 4 универзитетски кампуси. Наставата се изведува во наставни центри кои се дисперзирани во 12 града во Македонија, со бројка на студенти од над 19 илјади. УГД остварува соработка со многу образовни и научни институции во земјава и во странство. Соработката со универзитетите од странство се реализира во рамките на меѓународните универзитетски асоцијации и мрежи, како и со билатерални договори.

Факултетот за туризам и бизнис логистика (ФТБЛ) е конципиран врз база на студиските програми на водечките европски факултети за туризам, при што се користени и искуствата од Република Македонија. Наставата се одвива во следните три града: Гевгелија, Скопје и Штип. Вкупниот број на студенти кои студираат на ФТБЛ изнесува над 3600 студенти, од кои над 900 во Гевгелија, над 700 во Штип и околу 2000 во Скопје. На ФТБЛ постојат пет насоки: туризам, бизнис логистиката, бизнис администрација, хотелско-ресторанска насока и гастрономија, исхраната и диететиката. Програмите се усогласени со принципите на Болоњската декларација, со воведување на Европскиот кредит трансфер систем и современиот начин на организирање на наставата. Сите студенти во текот на своето образование на Факултетот за туризам и бизнис логистика имаат можност практично да се сретнат со својата професија преку посета и обука во објекти од бизнис и туристичкиот сектор во земјата и странство. Практичната работа на ФТБЛ е задолжителна и регулирана со Правилник за практична работа, договори, упатници и водење на дневник за практична работа. Студентите кои својата практична работа ја реализираат во угостителски објекти задолжително извршуваат санитарни прегледи

¹ Проф.д-р Нако Ташков, Универзитет „Гоце Делчев“, ФТБЛ, Крсте Мисирков бб, Штип, nako.taskov@ugd.edu.mk

² Проф.д-р Никола Димитров, Универзитет „Гоце Делчев“, ФТБЛ, Крсте Мисирков бб, Штип, nikola.dimitrov@ugd.edu.mk

³ Доц.д-р Дејан Методијески, Универзитет „Гоце Делчев“, ФТБЛ, Крсте Мисирков бб, Штип, dejan.metodijeski@ugd.edu.mk

⁴ Јулија Наковска, Универзитет „Гоце Делчев“, ФТБЛ, Крсте Мисирков бб, Штип, julija.nakovska@ugd.edu.mk

⁵ <http://www.ugd.edu.mk/>

(санитарна книшка) и имаат соодветни одела за работа. Практичната работа се контролира и оценува од страна на одговорните лица од ФТБЛ и организациите во кои се извршува праксата.

ДЕФИНИРАЊЕ И ВИДОВИ НА ПРАКТИЧНА РАБОТА

Во минатото, практичната работа би можеле да ја споредиме со односите помеѓу калфата и чиракот. Денес, таа претставува систем за тренинг на студентите и приготвување за нивната идна професија. Во текот на студирањето, студентите освен теоретското совладување на материјалите за предметите кои се изучуваат во студиските програми, имаат и задолжителна практична работа. Практиката не е еднаква со редовниот работен однос. Причините поради кои се воведува практичната настава во образовниот систем главно произлегуваат од потребите и барањата за одреден кадар од страна на стопанството. Најчесто, практичната работа се воведува преку заеднички иницијативи од страна на Јавниот сектор⁶, Универзитетите, Факултетите, студентските сојузи и стопанските комори.

Практичната работа може да ја дефинираме како процес на „размена на услуга за искуство“ помеѓу студентот и работодавецот (организацијата) која го прифатила практикантот. Практиката е важна за студентите, затоа што работејќи на одредени позиции тие „од прва рака“ можат да дознаат дали имаат интерес за одредена кариера, да ја прошират својата мрежа на контакти, да го збогатат своето персонално и лично искуство и да ја постигната својата цел – да ја одработат праксата која им е неопходна за да го завршат своето високо образование. Некои од студентите, исто така потпишуваат и договори за вработување со организациите во кои биле на практична работа, а од самото тоа интерес имаат и организациите бидејќи вработуваат „проверен кадар“ кој нема потреба дополнително да помине низ процесот на обука и тренинг.

Практиката е широко прифатена студентска активност во развиените европски земји, во САД и насекаде низ светот. Универзитетите во последните неколку децении имаат заземено сериозен пристап кон практичната работа. Поради тоа, во нивните рамки се отвораат центри кои се занимаваат исклучиво со практичната работа. На Универзитет „Гоце Делчев“, за оваа намена е отворена Канцеларија за кариера и Алумни клуб. Во поголемиот дел од државите во Европската Унија, праксата е задолжителна, а во некои земји дипломската или магистерската работа треба да произлезат од стекнатото работно искуство под формата на пракса. Во Бразил, на пример, постои посебен Закон за практична работа. Во Република Македонија, практичната работа е регулирана со Законот за волонтерство⁷, а во процес на изработка е новиот Закон за практична работа. Во САД, поради големината на пазарот, се појавуваат фирми посредници во пронаоѓањето на соодветна практична работа за студентите.

Постојат најразлични видови на практичната работа која може да се одвива во многу стопански и нестопански дејности и има многу критериуми за нејзина класификација и поделба. Во трудот се опфатени само неколку.

Од финансиски аспект, практичната работа може да биде: платена, неплатена и делумно платена. Според времетраењето, праксата може да биде: седмична, месечна, шест месечна, годишна и во траење од подолг временски период⁸. Според интервалот во кој се одвива, праксата може да биде континуирана и етапна. Според сезоната во која се обавува, праксата може да биде сезонска (летна и зимска) и вонсезонска. Според целта на студентите, постојат: пракса поврзана со стекнување на работно искуство и пракса поврзана со истражувачка работа на студентот (дипломска, магистерска, дисертација и др.)

⁶ OECD (2012). *OECD Tourism Trends and Policies 2012*.

⁷ Службен весник на Република Македонија (бр.85/2007). *Закон за волонтерство*.

⁸ Hsu, C.H. ed. (2005). *Global Tourism Higher Education: Past, Present, and Future*. New York: Routledge.

Во денешно време се среќаваат и таканаречени „виртуелни“ практиканти, кои може својата практична работа да ја извршуваат во организации во кои не е задолжително нивното физичко присуство, туку работата ја извршуваат преку телефон, факс, е-маил, веб модератори и др.

Според видот на организациите во кои се извршува праксата, таа може да биде: во организации од приватен сектор (фирми, компании), во организации од јавен сектор (државни установи и институции) и во невладини организации (здруженија и сл.). Според степенот на образование на практикантите, постојат три вида на пракса: средношколска пракса, додипломска пракса и последипломска пракса. Според местото (територијален опфат) во кое се извршува, праксата можеме да ја поделиме на: пракса во местото на живеење, пракса во регионот, пракса во рамките на земјата и меѓународна пракса. Сепак критериумите за поделбата на видовите на пракса подлежат на постојани промени поради брзиот развој на индустриите, информатичките техники и технологии, глобализацијата и др.

Константниот развој на угостителската и туристичката индустрија, исто така налага следење на новите трендови и пренесување и имплементирање на светските искуства кај нас. Најдобриот начин за да се случи тоа е сегашните студенти и „идните професионалци“ да заминат на практична работа во странство.

ПОТРЕБАТА ОД ПРАКТИЧНА РАБОТА

Според Dewey, една унца искуство е подобро од тон теорија, бидејќи само во пракса некоја теорија може да биде витална и да се потврди нејзиното значење⁹. Практичната работа е дизајнирана за да им овозможи на студентите практично познавање и користење на изучуваните дисциплини, професионален развој, запознавање со понатамошната работа и др¹⁰. Со помош на практичната работа во странство, студентите се во можност да допринесат за својот персонален и професионален развој¹¹.

Потребата од практичната работа и нејзиното вклучување во образовниот процес на студентите можеме да ја образложиме со повеќе придобивки. Преку практичната работа студентите ќе можат да:

- Создадат почетно ниво и основа за идно вработување во областа на угостителството и туризмот;
- Да добијат поголемо разбирање за различните менаџерски функции во угостителството;
- Да развијат знаење за анализа и да понудат солүции за секојдневните проблеми кои произлегуваат во работењето;
- Да ја прошират својата мрежа на контакти;
- Да ја збогатат својата автобиографија;
- Да добијат поголемо знаење за можностите за развој на кариера и да ги дефинираат своите идни цели и
- Преку семинарските работи поврзани со практичната работа да го усовршат концептот и вештините на пишување.

ПРАКТИЧНАТА РАБОТА ВО ЗЕМЈАТА И СТРАНСТВО

Практичната работа во земјата се реализира од страна на студентите на ФТБЛ во голем број и во најразлични објекти од туристичкиот и бизнис секторот. Овие објекти можат да бидат во

⁹ Dewey, J. (2012). *Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education*. Los Angeles: Indo-European Publishing.

¹⁰ Goeldner, C., Ritchie, B. (2009). *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*. New Jersey: John Wiley and Sons.

¹¹ Sweitzer, H. King, M. (2009). *The Successful Internship: Personal, Professional and Civic Development*. Belmont: Brooks/Cole

местото на живеење на практикантот, во регионот или во рамките на земјата. Најчесто праксата се обавува по една недела во секој семестар (прва и втора, трета и четврта година, но може да ја обавуваат и студентите на последипломски студии) и еден или повеќе месеци во текот на летниот период. За студентите од хотелско-ресторанската насока, целиот 3, 6 и 8-ми семестар се задолжителна практична настава (за кое се изработува и семинарска работа).

Студентите во летниот период аплицираат за пракса во некои од атрактивните туристички места како Охрид, Струга, Дојран, Преспа, а во зимскиот период во Маврово, Попова Шапка и др.

Табела бр.1, Практична работа во Охрид 2012-2013

Година 2012	Број на студенти	Смена	Штип	Гевгелија	Скопје
	40	I смена 01.07-01.08.2012	10	9	21
	40	II смена 01.08-01.09.2012	10	9	21
Вкупно:	80		20	18	42
Година 2013	Број на студенти	Смена	Штип	Гевгелија	Скопје
	40	I смена 01.07-03.08.2013	10	9	21
	40	II смена 03.08-03.09.2013	10	9	21
Вкупно:	80		20	18	42

Извор: ФТБЛ

Најголемиот дел од студентите ја обавуваат практичната работа во своето место на живеење. Во табелата бр.1 се претставени податоците за студентите кои биле на пракса во Охрид во летниот период 2012 и 2013 година. Хотелите во кои одат најголемиот дел од практикантите се Метропол, Милениум Палас, Десарет и др. Од табелата можеме да забележиме, дека годишно во летниот период во Охрид на практична работа се упатуваат 80 студенти на ФТБЛ.

Високо образовните институции од развиените туристички земји во Европа, во студиските програми во кои се изучува туризмот и угостителството задолжително имаат предвидено практична работа за своите студенти во странство. Во Малта на пример, Институтот за изучување на туризмот¹², каде додипломските студии од прв циклус траат четири години, третата година од студиите студентите ја поминуваат на пракса во странство.

Студентите кои одат на практична работа во странство треба максимално сериозно да пристапат кон неа, бидејќи освен што се претставуваат себе си, ја претставуваат и државата и институцијата која ги испраќа и прифаќа во странство. Овие студенти би требало да обрнат повеќе внимание на:

- Јазикот кој се зборува во земјата (Факултетот во некои случаи обезбедува и разговорници, курсеви и слично);
- Да бидат спремни на подолго отсуство од матичната земја (1, 3 или 6 месеци);
- Добро да ги прифаќаат промените;
- Да се запознаат со историјата и културата на државата во која се на пракса;
- Да ги научат принципите на работа во странство;
- Да бидат флексибилни и рецептивни и др.

Во моментот ФТБЛ има потпишано меѓународни договори за соработка и упатува студенти на практична настава во следните земји: Германија, Грција и Шпанија. Најголемиот дел од студентите кои заминуваат на практична работа во странство се од насоките туризам,

¹² <http://www.its.edu.mt/>

хотелско-ресторанска и гастрономија, исхрана и диететика, а во помал дел се застапени студентите од насоката бизнис логистика.

Табела бр.2, Практична работа во Грција 2012-2013

Година 2012	Број на студенти	Смена	Штип	Гевгелија	Скопје
	11	I смена 01.07-01.08.2012	1		10
	11	II смена 01.08-01.09.2012	1		10
Вкупно:	22		2		22
Година 2013	Број на студенти	Смена	Штип	Гевгелија	Скопје
	4	I смена 01.07-03.08.2013			4
	4	II смена 03.08-03.09.2013			4
Вкупно:	8				8

Извор: ФТБЛ

Хотелите во кои студентите се стекнуваат со практично знаење во Грција се наоѓаат на првиот крак од островот Халкидики. Тоа се следните места: Кривопади, Фурка, Сивири и др. Според податоците од табела бр.2, во изминатите две години во Грција својата практична работа ја извршувале 30 студенти на ФТБЛ.

Табела бр.3, Практична работа во Шпанија 2013

Година 2013	Број на студенти	Смена	Штип	Гевгелија	Скопје
	12	I смена 12.02-14.05.2013	9	3	
	17	II смена 11.05-06.08.2013	10	2	5
	4	III смена 25.06-21.09.2013	3		1
	18	IV смена 06.08-29.10.2013	10	4	4
Вкупно:	51		32	9	10

Извор: ФТБЛ

Хотелите во кои студентите ја извршуваат практичната работа се наоѓаат во Мајорка, која е најголемиот остров од Балеарските острови. Табелата бр.3, ни укажува на податокот дека во 2013 година во Шпанија на пракса биле упатени 51 студент.

Табела бр.4, Практична работа во Германија 2012-2013

Година 2012	Број на студенти	Смена	Штип	Гевгелија	Скопје
	73	I смена 20.06-16.09.2012	45	7	21
Вкупно:	73		45	7	21
Година 2013	Број на студенти	Смена	Штип	Гевгелија	Скопје
	101	I смена 07.05-03.08.2013	43	8	50
	100	II смена 03.08-27.10.2013	46	12	42
Вкупно:	201		89	20	92

Извор: ФТБЛ

Хотелите во кои одат најголем дел од практикантите се наоѓаат во познатите германски туристички дестинации како островите Уседом и Руген, но и низ поголемиот дел од туристичките места и градови во североисточна Германија. Угостителските објекти во кои практикантите ја обавуваат практичната работа во најголемиот дел се од висока категорија. Според табелата бр.4, можеме да заклучиме, дека во периодот 2012-2013 година, во Германија праксата ја извршувале 274 студенти на ФТБЛ.

Прикажаните табели погоре ни даваат информација, дека 355 студенти од ФТБЛ биле на практична работа во странство. Според овие податоци, околу 10% од студентите кои студираат на ФТБЛ имаат можност да ја извршуваат својата пракса надвор од земјата.

ЗАКЛУЧОК

Праксата дава можност за интелектуален и емоционален развој кој е важен за практикантот, но исто така ќе биде важен и за студентите без разлика на тоа кој пат ќе го одберат понатаму во животот. Можноста да се создаде критички поглед на информациите кои ги добиваме, да размислуваме креативно и да ги набљудуваме работите од повеќе гледни точки се многу важни. Исто така, важна е и способноста да комуницираме без пречки, како усно, така и писмено. Тимското решавање на проблемите на работа е способност која ќе им помогне на студентите и дома, во понатамошната работа и во општеството. Праксата е шанса практикантите да го преземат следниот чекор, да се здобијат со повеќе вештини, ставови, норми и вредности на професијата и да дознаат како оваа професија им одговара на личните интереси. Практичната работа, исто така им овозможува на практикантите да го разберат „светот на работењето“ подобро, отколку што го познавале во моментот пред да ја започнат праксата.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Dewey, J. (2012). *Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education*. Los Angeles: Indo-European Publishing.

Goeldner, C., Ritchie, B. (2009). *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*. New Jersey: John Wiley and Sons.

Hsu, C.H. ed. (2005). *Global Tourism Higher Education: Past, Present, and Future*. New York: Routledge.

OECD (2012). *OECD Tourism Trends and Policies 2012*.

Sweitzer, H. King, M. (2009). *The Successful Internship: Personal, Professional and Civic Development*. Belmont: Brooks/Cole

Службен весник на Република Македонија (бр.85/2007). *Закон за волонтерство*.

Интернет страни

<http://www.ugd.edu.mk/>

<http://www.its.edu.mt/>